

Několik historických ohlédnutí

In: *Mosty blízké i vzdálené : století Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky*.
Juříčková, Miluše (editor); Kostecká, Marta (editor); Munzar, Jiří (editor); Urválek,
Aleš (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. 37-41

ISBN 978-80-210-9252-5; ISBN 978-80-210-9253-2 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141017>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Několik historických ohlédnutí

Přehled o uplynulých sto letech měl i přes mozaikovitý ráz naznačit základní tendence ve vývoji brněnské germanistiky. Přesto bude v závěru vhodné poukázat ještě na některé obecnější a koncepční momenty.

Za první republiky byla germanistika jedním z páteřních oborů filosofické fakulty. (Jen pro zajímavost: krom výše jmenovaných se jí věnoval např. i Arne Novák.) Jinak tomu bylo bezprostředně po skončení druhé světové války. Germanistika byla tehdy mnohými pokládána nejen za zbytečnou, ale i nebezpečnou. Situace se ale postupně měnila, zvláště když jeden z československých prezidentů uznal, že „není Němec jako Němec“, a zájem o němčinu se zvětšoval. Důležitá v této souvislosti byla existence NDR. Ta přinesla pro českou germanistiku ovšem jak klady, tak i zápory. Negativně sice působil určitý, zejména v literární vědě, omezující tlak ideologický (viz např. spory o Kafku), z dnešního pohledu však lze jednoznačně říci, že pozitiva převažovala. Umožněny byly i delší studijní stáže a studijní pobyty, a to jak pro učitele, tak i pro studenty (všichni studenti měli posléze povinný jeden semestr na některé z východoněmeckých univerzit), pořádaly se pravidelně exkurze do Výmaru a okolí po Goethových stopách, bylo možno snadněji získávat literaturu atd. Nejintenzivnější styky měla brněnská germanistika s univerzitami v Lipsku a Greifswaldu. Kontakty s některými pracovišti západoněmeckými byly prakticky možné jen po krátkou dobu v 60. letech.

Sametová revoluce v roce 1989 přinesla významné změny i na poli germanistiky, a to v mnoha směrech. Otevřely se nebyvalé možnosti rozvoje mezinárodních styků. Nejintenzivnější kontakty brněnská germanistika navázala nejprve s partnerskými univerzitami ve Vídni a v Řezně, později i s dalšími pracovišti, zejména s Würzburgem. Na germanistiku přicházejí v hojnějším množství němečtí a rakouští lektori, navazují tak na tradici z dřívějších let.

Před zřízením lektorátu NDR v polovině let sedmdesátých se uplatnil jako první zahraniční vyučující němčiny historik Dr. Helmut Teufel, který v Brně pracoval na disertaci o Židech na Moravě v letech 1526–1620. Prvním lektorem vyslaným do Brna v době, kdy bylo institucionalizováno i povinné semestrální studium v NDR, byl Dr. Heinz Härtl, absolvent doktorského studia na univerzitě Martina Luthera v Halle an der Saale a pozdější pracovník nadace Výmarská klasika. Heinz Härtl je specialistou na německou romantiku a uplatnil se především jako editor korespondence. V roce 1982 vyšly jeho editorskou péčí dopisy Achima von Arnim v publikaci „Arnims Briefe an Savigny 1803–1831“, dále Härtl dodnes vydává právě korespondenci Achima von Arnima a jeho ženy Bettiny von Brentano. V době, kdy rozmnožování materiálů pro výuku bylo z ideologických důvodů uměle omezováno, vydal Heinz Härtl německou čítanku od naturalismu po rok 1945. Jeho nástupkyní byla Christiane Schulz, germanistka a rusistka, jež po návratu do Lipska dokončila svou disertaci na téma Aspekte der Schillerschen Kunsttheorie im Literaturkonzept Dostoevskijs.

Nechceme zde vypočítávat všechny německé lektory. Omezme se proto nejprve na ty, kteří v Brně ukončili své další studium. Kristina Kallert přijela do Brna jako absolventka řezenské germanistiky a východní slavistiky s úkolem věnovat se slovinskému vidu. Během pěti let lektorátu vystudovala kompletní brněnskou bohemistiku a vrátila do Řezna jako badatelka o českém baroku. Dnes je jednou z nejrenomovanějších překladatelek z češtiny (mj. korespondence Boženy

Peter Demetz při své návštěvě Brna v roce 2014, kdy mu byla udělena hodnost doctor honoris causa
Zdroj: Archiv Jiřího Munzara

Němcové, *Devět bran* Jiřího Mordechaje Langra, *Pole orná a válečná* Vladislava Vančury) a učí naše studenty v Řezně překládat. Absolventkou brněnského doktorského studia německého jazyka je Dr. Agnes Goldhahn, která v Brně v roce 2015 obhájila komparatistickou práci o specifikách odborného jazyka v českých a německých lingvistických pracích. Z její iniciativy se rozvinula tutorská činnost našich nejlepších magisterských studentů. Doktorské studium u profesora Wendelina Schmidta-Denglera z Brna absolvoval náš lektor Dieter Wilde, původem z Hamburku. Svou disertaci o Hugo Sonnenscheinovi *Der Aspekt des Politischen in der frühen Lyrik Hugo Sonnenscheins* publikoval v roce 2002. Rakouská lektorka Katharina Wessely dokončovala v Brně svou významnou práci o německém meziválečném divadle v Brně *Theater der Identität* a založila tradici mezinárodního festivalu studentského německojazyčného divadla *Drehbühne Brno*. Studentskému divadlu plně propadla i lektorka Sigrid Kolster, která se po návratu do Německa věnuje výchově amatérských herců v Hamburku.

Jako hostující docenti vnášeli důležité podněty pro brněnskou germanistku literární historička Gertrud Maria Rösch a lingvista Jörg Riecke, dnes oba profesori germanistiky na univerzitě v Heidelbergu. Jörg Riecke spolu se Saschou Feuchertem vydali s polskými kolegy *Kroniku lodžského ghetta*, jejím významným autorem byl koryčanský rodák Oskar Rosenfeld. Z publikací uvedme ještě učebnici *Einführung in die ältere deutsche Literatur: ein Überblick über den Zeitraum von 700–1300*, kterou vydala doc. Eva Uhrová ve spolupráci s první rakouskou letorkou v Brně Gerdou Benesch. Dnes obecně známý studentský projekt Literárních toulek Brnem (prezentovaný i na webových stránkách <http://literarischer-spaziergang.wz.cz/>) iniciovali lektori Winfried Adam a Thomas Kirschner. První z nich dnes učí didaktiku výuky literatury na univerzitě v Mnichově. Tito i další lektori přispěli svým dílem k internacionalizaci našeho pracoviště a spolupřevládali brněnský germanistický diskurs.

Velkým obohacením pro studenty byly také přednášky a semináře renomovaného básníka a překladatele Ludvíka Kundery, který s naším ústavem po řadu let soustavně spolupracoval. Ludvík Kundera (22. března 1920 – 17. srpna 2010) přednášel s velkým zápalem o německých básnících a jejich překladech do češtiny, v roce 1990 obdržel čestný doktorát Masarykovy univerzity a v roce 2009 zlatou medaili MU.

Z mezinárodních konferencí, které se v Brně v posledních třiceti letech konaly, uvedme ku příkladu hojně navštívenou konferenci o díle s Brnem spjatého Roberta Musila v roce 1993 (konferenční sborník *Robert Musil – ein Mitteleuropäer* vyšel roce 1994). Kulturními událostmi, jež překročily svým významem hranice germanistiky, byly především v devadesátých letech přednášky významných germanistů světového formátu, např. rakousko-amerického literárního historika Josepha P. Strelky nebo proslulého vídeňského germanisty Wendelina Schmidta-Denglera. Samostatnou kapitolu tvoří spolupráce s věhlasným česko-americkým germanistou Peterem Demetzem, kterému Masarykova univerzita udělila čestný doktorát v roce 2014.

Peter Demetz se narodil 21. října 1922 v Praze. Nejšťastnější léta svého mládí však podle vlastních slov prožil v Brně. Za války byl vězněn, po otevření vysokých škol studoval na Karlově univerzitě germanistiku, anglistiku a filozofii, k jeho učitelům patřili Hugo Siebenschein, Jan Patočka a Jan Rieger. V roce 1947 obhájil dizertaci na téma *Vliv Franze Kafky na anglickou literaturu*. Jako spoluautor se podílel na první české poválečné publikaci o Kafkovi *Franz Kafka a Praha* (1947). V roce 1949 odešel do exilu, krátce působil v redakci rozhlasové stanice Svobodná Evropa a nakonec zakotvil ve Spojených státech. Na Yaleově univerzitě v New Havenu získal doktorát a v roce 1958 se habilitoval. Posléze se stal mimořádným a v roce 1962 řádným profesorem pro obor německá literatura a srovnávací dějiny literatur. Této univerzitě, jedné z nejprestižnějších a nejstarších v USA, kde svého času působil i René Wellek, zůstal Demetz věrný až do svého emiritování v roce 1991. I později však přednášel jako hostující profesor na řadě předních univerzit, stal se členem významných institucí (např. Americké akademie věd a umění v Cambridgi, Massachusetts) a dostalo se mu mnoha ocenění a vyznamenání.

U příležitosti odhalení pamětní desky Roberta Musila na Jaselské ulici: Marianne Gruber (z Rakouské společnosti pro literaturu) a Jiří Munzar
Zdroj: Archiv ÚGNN

Rakouská společnost pro literaturu organizovala v roce 1991 literární konferenci ve Vídni. Hosty byli také Jan Trefulka, Milan Uhde, Jiří Munzar a Václav Cejpek
Zdroj: Archiv Jiřího Munzara

Kontakty se starou vlastí obnovil po roce 1989. Jako hostující profesor působil opakovaně na univerzitách v Brně a Ostravě (ostravská univerzita mu v roce 2000 udělila čestný doktorát). Téhož roku mu byla prezidentem Václavem Havlem udělena medaile Za zásluhy II. stupně, roku 2007 získal stříbrnou, v roce 2012 zlatou medaili Karlovy univerzity a byla mu udělena Cena hlavního města Prahy.

Dílo profesora Petra Demetze je rozsáhlé a mnohostranné. Z těch prací, které jsou ve vztahu k českým zemím, vybíráme monografii *René Rilkes Prager Jahre* (česky 1998), práce o Siegfriedu Kapperovi, německém překladateli Máchova *Máje*, Kafkovská studie *The Air Show at Brescia* (česky 2003). Nejnovější Demetzovou knihou je *Auf den Spuren Bernard Bolzanos* (Wuppertal, 1913). Řadu titulů věnoval svému rodnému městu, uvedme alespoň dva, které vyšly česky: *Praha černá a zlatá. Výjevy ze života jednoho evropského města* (1998) a *Praha ohrožená 1939–1945. Politika, kultura, vzpomínky* (2010).

Velké zásluhy o českou kulturu a její známost ve světě má profesor Demetz i jako editor a překladatel. Jako jeden z vydavatelů se podílel na velké třiatřicetisvazkové německé ediční řadě *Tschechische Bibliothek* (editor, překladatel, autor doslovů). Dále vydal staropražské historie *Geschichten aus dem alten Prag* (1994), české dekadentní novely, polemiky Karla Havlíčka *Polemische Schriften* (2001), ale také výbor z české lyriky 20. stol. *Der Herrgott schuldet mir ein Mädchen* (1994, s L. Nezdařilem). Nejvýznamnější v této oblasti jsou nepochybně jeho edice Masarykových esejů a polemik k ruským a evropským literárním a kulturním dějinám: *T. G. Masaryk. Polemiken und Essays zur russischen und europäischen Literatur und Geistesgeschichte. Dostojevskij. Von Puškin zu Gorkij. Musset, Byron, Goethe, Lenau* (1995).

Demetz jako překladatel české literatury má na svém kontě i *Babičku* Boženy Němcové, překládal Svatopluka Čecha, Jakuba Arbesa, Jaroslava Durycha, Jaroslava Seiferta a Karla Šiktance, největší pozornost si zaslouží výbor z Františka Halase (1965) a dva soubory z díla Jiřího Ortena (*Gedichte*, 1950; *Elegie/Elegien*, 2011).